

MEGJELENT: Belügyi Szemle: A Belügyminisztérium Szakmai Tudományos Folyóirata (2010-) 63:(10) Pp. 71-85. (2015)

Bányász Péter¹

Egy terrortámadás visszhangja a közösségi médiában

An echo of the terrorist attack in social media

Absztrakt

A Charlie Hebdo ellen 2015. januárban elkövetett terrortámadásról számtalan interpretáció született. Jelen tanulmány elemzi a legnépszerűbb diskurzusokat (megelőzhető lett volna-e a támadás, profik voltak-e az elkövetők), és a megfogalmazott kérdésekre ad válaszokat.

Kulcsszavak: *terrorizmus, Charlie Hebdo, Párizs, lélektani műveletek*

Abstract: *The attack committed by terrorists against Charlie Hebdo in January 2015 has created several interpretations. This paper analyzes the most popular discourses (e.g. would have prevented the attack, the perpetrators were professionals, etc.) and give answers to these questions.*

Keywords: *terrorism, Charlie Hebdo, Paris, psychological operations*

A 2015 januárjában, Párizsban elkövetett terrortámadások természetesen óriási visszhangot keltettek a közösségi média felületein is.

Mint ismeretes, 2015. január 7-én, szerdán egy dzsihádisták testvérpárosa, Saïd Kouachi és Chérif Kouachi behatolt a Charlie Hebdo

¹ PhD hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskola

hetilap szerkesztőségébe, és több bent tartózkodót, illetve egy kitérő rendőrt kivégzett. Másnap egy velük kapcsolatban álló dzsihádistát, *Amedy Coulibay* lelőtt egy rendőrt, egy másikat megsebesített. A Charlie Hebdo ellen elkövetett merénylet után az egész országra kiterjedő embervadászat kezdődött, amely január 9-én dupla túszejtésbe torkollott. A Kouachi fivérek a Seine-et-Marne megyei Dammartin-en-Goële iparterületén egy nyomdába hatoltak be, ahol, mint kiderült, nem volt tudomásuk a benttartózkodókról, míg Coulibay Párizs külterületén egy boltban ejtett túszoikat, ami halálos áldozatokat követelt. Az embervadászatban részt vevő különleges erők végül megrohmozták az épületeket, és mindhárom elkövetőt likvidálták. Az eseményeket csütörtöktől szinte folyamatosan élőben közvetítették a televízióban, az interneten.

Ahogy ez lenni szokott, önjelölt szakértők a tragédiasorozattal egy időben kommentálták az eseményeket, sok esetben a választott politikai oldaluk által hangoztatott gondolatpanelekkel kísérvé. A vélemények kinyilatkoztatóinak jelentős hányada, noha nem volt birtokában a témával kapcsolatos szakmai vagy tudományos ismereteknek, irigylésre méltó magabiztossággal jelentette ki a szerinte megfellebbezhetetlen „igazságokat”. A diskurzusok alapvetően az elkövetők képzettsége, a terrorelhárító és rendvédelmi szervek munkájának megítélése, az alapvető szabadságjogok egymáshoz való viszonya és a történelem jövőbeli megakadályozása témakörében folytak.

Jelen tanulmányban az ilyesfajta kérdésekre keresem a választ:

- Valóban Európa szeptember tizenegyedikéjének tekinthető a párizsi terrortámadás-sorozat?
- Profik voltak az elkövetők, vagy amatőrök?
- Hibáztak-e a terrorelhárítók?

- Milyen tartalma volt a szinte egy időben megkezdődő információs hadviselésnek?
- Milyen értelmezési keretek léteznek a terrortámadás következményeit illetően?

A megfogalmazott kérdésekre adandó válaszáért foglalkoznom kell egyebek között a felderítési eljárásokban végbemenő súlypont-eltolódásokkal, a francia nemzetbiztonsági szolgálatok szervezeti rendszerében történt átalakításokkal, a támadók által alkalmazott harceljárással.

Az eset ismertetése

2015-ben nem kellett sokat várni az első, óriási publicitással járó terrortámadásig. Azért tartom szükségesnek hangsúlyozni ezt, mert brutális terrorcselekményeket sajnos szinte nap mint nap elkövetnek egyes régiókban (a Boko Haram Nigériában és a szomszédos államokban, az önmagát Iszlám Államként meghatározó szervezet befolyási övezetében stb.), rendre több áldozatot követelve, mint ahogy ez Párizsban történt január elején. Ezek az esetek azonban nem érik el az átlag hírfogyasztók ingerküszöbét. Az írásom tárgyául szolgáló eseménnyel egy időben az első hírek arról számoltak be, hogy a Boko Haram kétezer embert végzett ki, amely a magyar sajtóban is megjelent ugyan, de a későbbiekben ezt itthon is kétszáz halálos áldozatra módosították.² Természetesen a két hír közel sem azonos terjedelemben uralta a világsajtót sem aznap, sem a következő időszakban, annak ellenére, hogy a Boko Haram továbbra is rendszeresen hajtott végre terrorcselekményeket. Vizsgáljuk meg tehát

² Ibrahim Abdulaziz – Haruna Umar: Amnesty: Nigeria massacre deadliest in history of Boko Haram. AP, January 9, 2015. <http://bigstory.ap.org/article/b2d7a0252dd04676b20697bd39356fcc/7-kids-reunite-parents-lost-nigeria-islamic-uprising>

közelebbről a párizsi terrortámadást, hogy kiderüljön, igaznak bizonyultak-e a laikusok által hangoztatott kijelentések. Egy demokratikusan működő államban a választópolgárok körében uralkodó véleményre, közhangulatra a kormányzat akként reagál, hogy annak függvényében határozza meg az adott ügyben követendő szakpolitikát (terrorizmus elleni fellépés, bevándorlás szabályozása stb.).

2015. január 7-én, körülbelül 11.30-kor két fiatalember lépett be a Charlie Hebdo szerkesztőségének épületébe, és Kalasnyikov gépkarabélyokkal és vadászpuskákkal kivégezték a szerkesztőség több tagját.³ A baloldali irányultságú folyóirat a merényletig nem volt különösen ismert, a francia sajtótermékek között egyáltalán nem volt jelentősnek, véleményformálónak nevezhető⁴ annak ellenére, hogy a közreadott képregényekben uralkodó iszlámellenesség több esetben botrányt okozott⁵; a főszerkesztő, *Stéphane Charbonnier* 2013 óta

³ Az áldozatok: Frédéric Boisseau, karbantartó (az előcsarnokban lőttek le); Stéphane Charbonnier (Charb) karikaturista, a Charlie Hebdo főszerkesztője; Jean Cabut (Cabu), Philippe Honoré, Bernard Verlhac (Tignous), Georges Wolinski karikaturisták; Elsa Cayat, pszichoanalitikus és újságíró, Bernard Maris szerkesztő, újságíró; Moustapha Ourrad szövegíró; Michel Renaud, az értekezlet résztvevője; Franck Brinsolaro rendőr, Charb testőre; Ahmed Merabet rendőr, akit az utcán fejbe lőttek, miután sebesülten feküdt a földön. Az áldozatokról lásd bővebben Michael Martínez – Dominique Debucquoy-Dodley – Ray Sanchez: Vignettes: More about the 17 killed in French terror attacks. CNN, 11 January, 2015. <http://edition.cnn.com/2015/01/10/world/france-paris-who-were-terror-victims/>

⁴ A merénylet előtt a hatvanezres példányszámban megjelenő folyóiratnak nagyjából hétezer előfizetője volt, de 2014 novemberében csupán huszonnyolcezeret vásároltak meg. Ez a munkatársak fizetésére sem volt elegendő, így adományokat kértek az olvasóktól az újság fenntartása érdekében.

⁵ Először 2006-ban, amikor átvették a Jyllands-Posten nevű dán lap széles körben felháborodást kiváltó Mohamed-karikatúráit. Ez után több munkatársuk huszonnégy órás rendőrségi védelemre szorult, a lap bombafenyegetést kapott. Másodszor 2011-ben került sor Molotov-koktélos támadásra a szerkesztőség ellen, a szerkesztő huszonnégy órás személyi védelmet kapott. Ekkor a lap Charia Hebdo címen jelent meg (utalva a muszlim törvénykezésre, sariára), vendégszerkesztője pedig személyesen „Mohamed” volt. Harmadszor 2012-ben okozott botrányt, amikor Mohamedet meztelenül ábrázolták, ennek hatására a kormány – az esetleges megtorlásoktól való félelmében – húsz országban ideiglenesen bezárta nagykövetségeit, kulturális intézeteit, iskoláit.

szerepelt az al-Kaida halállistáján⁶; a fenyegetések hatására maga a szerkesztőség is rendőri védelem alatt állt. A rendőri védelem minőségéről a támadás után kemény kritikák fogalmazódtak meg, amiért nem a RAID⁷ nevű, centralizált terrorelhárító egység felelt az objektum védelméért, hanem a „mezei” rendőrség. Az épületből történő menekülés közben kivégezték a helyszínre érkező, szintén muszlim vallású közrendőrt. Az esetről készült amatőr videók szinte azonnal felkerültek a videomegosztó oldalakra, és rendkívül gyorsan terjedtek. A különböző felvételek tanúsága szerint az elkövetők a gépkarabéllyal célzott találatokat adtak le a kikerülő rendőrautóra, illetve hidegvérrel, szabályszerűen kivégezték a földön fekvő sérült rendőrt. Ez után egy gépjárművel elmenekültek a helyszínről, így országos hajtóvadászat kezdődött ellenük. A rendelkezésre álló információkból különösen a laikusok azt a következtetést vonták le, hogy az illetők jól kiképzett, professzionális elkövetők. Ez a támadás után óriási vitává nőtte ki magát, számos érvet felsorakoztatva. A nyomozás folyamán számos új információ látott napvilágot, amelyek azonban sok esetben nem befolyásolták az önjelölt szakértőket, és az első benyomások alapján tovább hangoztatták elméleteiket. Hazánkban *Hajdu János*, a Terrorelhárítási Központ (TEK) főigazgatójának nyilatkozata után, amelyben az elkövetőket amatőröknek nevezte⁸, az erre vonatkozó közbeszédet az efféle vélemények uralták.

⁶ Jack Moore: Charlie Hebdo Paris shooting: Al-Qaeda hit list named cartoonist Stephane Charbonnier. International Business Times, 7 January, 2015. <http://www.ibtimes.co.uk/charlie-hebdo-paris-shooting-al-qaeda-hit-list-named-cartoonist-stephane-charbonnier-1482383>

⁷ Az 1985-ben alapított szervezet neve eredetileg a „raid” francia szakkifejezésből ered, amely rajtaütést jelent, az évek folyamán rendelték hozzá a Recherche, Assistance, Intervention, Dissuasion, azaz felkutatás, támogatás, beavatkozás, elrettentés szavakat. Bővebben lásd La RAID. Police Nationale, Ministère de L’Intérieur, <http://www.police-nationale.interieur.gouv.fr/Organisation/Entites-rattachees-directement-au-DGPN/RAID>

⁸ Hajdu: Semmi jele nincs egy magyarországi terrortámadásnak. Egyenes Beszéd, 2015. január 8. <http://www.atv.hu/video/video-20150108-hajdu-semmi-jele-nincs-egy-magyarorszag-i-terrortamadasnak>

A támadás másnapján, 7.10-kor egy ismeretlen személy Kalasnyikovval és maroklófegyverrel Montrouge-ban, Párizs déli elővárosában kivégzett egy szolgálatot teljesítő rendőrnőt⁹, egy másik személyt megsebesített. Időközben egyre több információ látott napvilágot a Charlie Hebdo szerkesztősége elleni merénylet elkövetőiről: egy testvérpár, Saïd Kouachi és Chérif Kouachi ellen indult meg az országos nyomozás. Felvetődött annak a lehetősége, hogy a Kouachi fivérek és a metrónál elkövetett támadás tettese, akit Amedy Coulibayként azonosítottak, nem csupán ismerték egymást, de a tetteket összehangolták. Mindez a későbbiekben beigazolódott.

Január 9-én Amedy Coulibay behatolt a párizsi Porte de Vincennes-ben található, kóser termékeket forgalmazó boltba, és kivégzett négy embert¹⁰, illetve túszul ejtett tizennégyet. Elmondása szerint a túsok szabadon bocsátásáért cserébe követelte volna, hogy az időközben a Seine-et-Marne megyei Dammartin-en-Goële iparterületen található nyomdában körülvevett Kouachi fivéreknek menekülési útvonalat biztosítsanak a rendőrök. A többnapos országos hajtóvadászat végül a testvérpár kitörési kísérletével zárult, amelynek során a rendőrök kivégezték őket. Ezzel egy időben, 17.00 órakor a RAID egyik egysége behatolt a kóser boltba, és tűzharcban agyonlőtték Coulibayt.

Valóban Európa szeptember tizenegyedikének tekinthető a párizsi terrortámadás-sorozat?

A támadás után szinte azonnal megjelentek azok a publicisztikák (például Szily László írása a Cink.hu-n¹¹) és vélemények, amelyek a

⁹ Az áldozat Clarissa Jean-Philippe. Lásd Michael Martinez – Dominique Debucquoy-Dodley – Ray Sanchez: i. m.

¹⁰ Az áldozatok: Yoav Hattab, Yohan Cohen, François-Michel Saada, Philippe Braham. Lásd Michael Martinez – Dominique Debucquoy-Dodley – Ray Sanchez: i. m.

¹¹ Szily László: Ez volt Európa 9/11-e, innentől már semmi sem lesz ugyanaz. Cink.hu, 2015. január 7. <http://cink.hu/ez-volt-europa-9-11-e-innentol-mar-semmi-sem-lesz-ugya-1677984281>

2001. szeptember 11-i eseményekhez hasonlították a történeteket. Ezek szerint a szerkesztőség ellen elkövetett merénylettel a nyugati világban és különösen Franciaországban megkérdőjelezhetetlen sajtószabadságot mint alapértéket támadták meg, valamint az európai kormányzatok nagy tesztjeként értelmezték. Az újságírókon és laikusokon kívül tudományos-szakmai rendezvényeken is feltették az alcímben megfogalmazott kérdést, de nem egy esetben adósak maradtak a válasszal. Ennek oka természetesen az, hogy az analógia rendkívül komplex kérdéskört foglal magában. Szeptember 11. globális hatásai és az ebből következő új típusú próbatételek napjainkra a biztonságpolitikai gondolkodásban nagyjából olyan szintű közhellyé váltak, mint a bipoláris világrend felbomlása után létrejövő új típusú feladatok.

Megítélésem szerint bár a párizsi események a régióban sokkot okoztak, magának a merényletnek lokális hatásai várhatók.

Profik voltak az elkövetők, vagy amatőrök?

Az egyik legélénkebb és legélesebb vita az elkövetők képzettségéről folyt. Hazánkban azonban, ahogy írtam, hamar új színezetet kapott a diskurzus. A támadás után több mobiltelefonnal készített felvétel került fel a videomegosztó oldalakra, amelyek az ezzel kapcsolatos „elemzések” alapjául szolgáltak. Alapvetően két fő érvet hoztak a profizmus mellett: pont aznapra időzítették a támadást, amikor szerkesztőségi ülést tartottak, tehát felderítés szempontjából is profin szervezték meg az akciót, valamint a videón látottak alapján, amelyen jól látható, hogy párban haladtak és hidegvérűen végezték tevékenységüket, ez pedig magas szintű katonai képzettségre utal.

Ami a felderítés szerepét illeti, napjainkban az internet rendkívül megkönnyíti mindezt. Célpont-kiválasztáskor nem elhanyagolható a terület bejárásának fontossága, még ha nem azok végzik is, akik

később elkövetik a támadást, és a Google térképszolgáltatásai, amelyek 360 fokos panorámaképet adnak a műholdas kép mellett, nagyon hasznosak lehetnek. Mindezek ellenére a támadók először a Nicolas Appert utca 6. alatti címen próbálkoztak, kétszámnyira a Charlie Hebdo szerkesztőségétől. Miután konstataálták tévedésüket, lövéseket adtak le, ennek hatására az alkalmazottak megmondták a pontos címet. Egyes híradások arról is beszámoltak, hogy nem ismerték az általuk kivégezni kívánt emblemikus karikaturistákat, így mielőtt tüzet nyitottak volna, előbb odarendelték magukhoz őket név szerint. Mindezek fényében megkérdőjelezhető, hogy információjuk lett volt a szerkesztőségi ülés időpontjáról, és nem csak szerencsájük volt. Ezt később megerősítette az az információ is¹², hogy a támadást eredetileg január 6-án szerették volna végrehajtani, de Chérif Kouachi olyan súlyos hasmenést kapott, hogy emiatt egy nappal el kellett halasztaniuk a támadást.¹³

Az elkövetők profizmusa melletti érvként hozták fel, hogy Jemenben kaptak kiképzést.¹⁴ Ez azonban egy kéthetes képzés volt, ennek során csupán az alapok elsajátítására van lehetőség, mint a fegyverismeret vagy az álló célpontra lövés, de egy valódi, profi katonai képzés több évet vesz igénybe, folyamatos gyakorlással. A katonai képzésnek tulajdonították például a kézjelek alkalmazását.¹⁵ Csakhogy mindennek

¹² A Charlie Hebdo támadója SMS-t írt a lövöldözés előtt a kóser bolti túszejtőnek. Index.hu, 2015. február 19. http://index.hu/kulfold/2015/02/19/uzenetet_valtott_a_lovoldozes_elott_a_charlie_hebdo_es_a_koserbolt_tamadoja/

¹³ A hírek szerint a másnapi támadás idején is rengeteg gyógyszer volt a szervezetében.

¹⁴ A jemeni sivatagban képezték ki a Kouachi-fivérekét. Index.hu, 2015. január 11. http://index.hu/kulfold/2015/01/11/a_jemeni_sivatagban_kepeztek_ki_a_kouachi-fivereket/

¹⁵ Jelen tanulmány szerzője nem szakértője a taktikai eljárásoknak, az írásban szereplő állítások a Wagner Péter blogjában megjelent elemzést veszik alapul. Erről bővebben lásd A „profí” Kouachi testvérek vitához néhány taktikai szempont. Biztonságpolitika és terrorizmus, 2015. január 14. <http://wagnerpeter.blogspot.hu/2015/01/a-profi-kouachi-testverek-vitahoz.html>

két ember esetében, ráadásul egy folyamatban lévő műveletnél¹⁶ nem sok értelme van. További érvként fogalmazták meg az elkövetők fegyvertartását, illetve az alkalmazott, úgynevezett bounding taktikai eljárást. A magyarul a *tűz és mozgás*nak nevezett eljárás a harcászat alapja, lényege, hogy a tűzpár/tűzcsoport/raj egyik és másik fele segíti egymás előrehaladását, az ellenség tüzeléssel való lefogásával. A videón azonban az látható, hogy míg az egyikük az utca közepén lövöldözött, a társa nem tudott ellőni mellette, ezért inkább felzárkózott mellé. Szintén a katonai képzettség hiányára utal az is, ahogyan a fedezékből tüzeltek, hiszen ez esetben a cél, hogy a lehető legkisebb felület váljon védtelenné, ami a földön fekvő rendőrré tüzelés esetében nem valósult meg (fegyvertelenek esetében, akik nem viszonozzák a tüzet, ennek nincs jelentősége).

Véleményem szerint nehezen értelmezhetjük a profizmus jeleként, hogy Saïd Kouachi a személyi igazolványát az autóban felejtette, a testvére ujjlenyomatai pedig az rajta voltak a járműben hagyott Molotov-koktélon. Itt kell megemlíteni a menekülési terv hiányát. *Wagner Péter* hívta fel a figyelmet az ebben a kérdéskörben meglévő értelmezési nehézségekre.¹⁷ A szerző egyebek között a hatvanas–hetvenes évek terroristái, illetve a napjaink dzsihádistái közötti különbséget említi, nevezetesen, hogy míg korábban a terroristák túl akarták élni a támadást, addig a dzsihádisták esetében ez nem jellemző. A menekülési terv hiánya utalhat arra, hogy a Kouachi fivérek is mártírhalált szándékoztak halni, az a tény azonban, hogy maszkot viseltek, illetve hogy nem várták meg a kiérkező rendőröket, hogy tűzharcba keveredjenek velük és abban az életüket veszítsék, számomra megkérdőjelezi, valóban az volt-e az elsődleges céljuk,

¹⁶ Hiszen már nyilvánvaló volt, hogy akcióban vannak, irreleváns, hogy hallják-e őket.

¹⁷ Profik voltak-e a Kouachi testvérek Párizsban. Biztonságpolitika és terrorizmus, 2015. január 13. <http://wagnerpeter.blogspot.hu/2015/01/profik-voltak-e-vagy-sem-az-kouachi.html>

hogy akkor és ott meghaljanak. Valószínűbbnek tartom, hogy bár készek lettek volna feláldozni életüket – talán a művelet irányítói¹⁸ is ezt remélték (és ezért nem volt rendszeresen kidolgozott menekülési terv), hiszen az elkövetők halála megakadályozza, hogy a szálak elvezessenek a kitervelőkhöz –, de alapvetően abban reménykedtek, hogy megúszhatják. Ha a terroristák célja az áldozatok számának maximalizálása, akkor elképzelhető egy olyan verzió, miszerint tisztában voltak az elkerülhetetlen véggel, és a menekülés közben igyekeztek minél több áldozattal végezni; ezt azonban a terroristák viselkedése egyértelműen cáfolja. Nem csupán a Charlie Hebdo szerkesztőségében végezhetek volna több személlyel, de a menekülés közben is csak rendőrökkel keveredtek tűzpárbajba, mindenki más életét megkímélték (az autó tulajdonosáét, akit kényszerítettek a jármű átadására január 8-án, a nyomda tulajdonosáét, akit szabadon bocsátottak január 9-én). Továbbá Amedy Coulibay túszejtése, amelynek elsődleges célja a Kouachi fivérek menekülési útvonalának megteremtése volt, bennem azt a feltételezést erősíti, hogy úgy gondolták, élve maradhatnak.

Összegezve az eddigieket, úgy vélem, a felderítés szempontjából egyáltalán nem tekinthetők profinak, utca- és épületharc tekintetében szintén amatőrök voltak. Vitathatatlan, hogy a fegyvereket magabiztosan kezelték, illetve hidegvérűen hajtották végre az akciót, de figyelembe véve a múltjukat – nevelőotthoni nevelkedés, büntetett előélet, szélsőséges dzsihadista csoporthoz tartozás –, nem értékelhető meglepetésként.

Ahogy említettem, hazánkban az egész profik vs. amatőrök diskurzus merően új aspektusból jelentkezett Hajdu János interjúja után,

¹⁸ Máig tisztázatlan például Amedy Coulibay feleségének, Hayat Boumeddiene-nek a szerepe a terrortámadásban. A gyanú szerint részt vett az amontrouge-i lövöldözésben. A török titkosszolgálatok információja szerint január 8-án lépte át a török–szír határt.

amelyben azt állította: „A profizmustól messze vannak. Nem láttam én akkora profizmust ebben a mozgásban. Egy dologban láttam, sajnos: hidegvérrel öltek. Ehhez érthettek.”¹⁹ Innentől kezdve a vitákat a TEK-hez fűződő attitűdök irányították, és (még inkább) háttérbe szorultak a szakmai-tudományos szempontok. Megítélésem szerint a TEK valamelyest politikai szereplőnek tekinthető, ez nem a szervezet működéséből fakad, hanem az állampolgárok ezzel kapcsolatos értékeléséből. Ebből következően minden olyan téma, amelyben a TEK megjelenik, politikai színezetet kap, és az állampolgárok a kormány–ellenzék bináris kód szerint értékelik az eseményeket, ahogy történt ez esetben is.

Hibáztak-e az elhárítók?

Úgy gondolom, a legfontosabb kérdés nem lehet más, mint hogy meg lehetett volna-e előzni a támadást. Minden egyéb ebből következik. Természetesen ennek kapcsán is számos vélemény fogalmazódott meg anélkül, hogy a vitában részt vevőknek mélyebb ismereteik lettek volna. Viszonylag rövid időn belül ismertté vált, hogy a Kouachi fivérek korábban a francia nemzetbiztonsági szolgálatok látókörébe kerültek, egy ideig aktív megfigyelés alatt is álltak, vélhetően a testvérpár mindkét tagjáról vastag dossziét vezettek: 2004 óta látogatták az egyik leginkább gyűlöletkeltő beszédeiről elhíresült párizsi imám, *Farid Benyettou* előadásait, Saïdról tudták, hogy Jemenben kapott kiképzést, Chérifet három év (ebből tizenhét hónap letöltendő) börtönbüntetésre elítélték dzsihádisták előkészületek vádjával. Mindezek fényében jogosan vetődik fel tehát a kérdés, hogy hibáztak-e az elhárítók, amiért nem voltak képesek megelőzni a támadást. Annál inkább, hiszen az ismert történelmi okokból a francia szolgálatoknak nyugati

¹⁹ Hajdu: Semmi jele... i. m.

partnerszervezeteikhez képest erősebb pozícióik voltak mind a Közel-Keleten, mind a muszlim világban, továbbá nem építették le olyan szinten az emberi erők felhasználásával folytatott hírszerző tevékenységet, ahogy például az Egyesült Államokban tették.

A kérdés elemzésekor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy Franciaországban 2008-ban nagyszabású átalakítás történt a nemzetbiztonsági szolgálatoknál.²⁰ Az olyan komplex rendszerek esetében, mint a titkosszolgálatok, a reformok mindig nagy kockázatot hordoznak. A 2001. szeptember 11-i terrortámadás után Amerikában is jelentős mértékű centralizációra került sor, egyik indoka az volt, hogy az információk ne vesszenek el az egymással versengő szolgálatok között, illetve csökkentsék a rivalizálást. Figyelembe véve, hogy az egyes szervezetek irányítása mekkora presztízs, az ezért folytatott csaták gyengíthetik az adott szervezetek hatékonyságát. Franciaországban ezt tovább bonyolítja a politikai rendszer sajátossága, hiszen egy félpreszidenciális köztársaság esetén az is előfordulhat, hogy az államfő és a kormányfő más-más politikai oldal képviselőjében szerezte a mandátumát. Efféle presztízsharc kiemelt terepévé vált a belügy irányítása *François Hollande* elnök és *Manuel Valls* miniszterelnök között a 2014-es kormányalakításkor.

De hogyan is zajlott a strukturális reform? A két belső nemzetbiztonsági tevékenységgel foglalkozó szervezet, a területellenőrzési igazgatóság (*Direction de la Surveillance du territoire; DST*), illetve a francia titkosszolgálatok központi igazgatósága (*Direction centrale des Renseignements généraux; DCRG*) összevonásából hozták létre a belső hírszerzés központi igazgatóságát

²⁰ Börcsök András – Vida Csaba: A nemzetbiztonsági szolgálatok rendszere. Nemzetközi gyakorlat a nemzetbiztonsági rendszer kialakítására. Nemzetbiztonsági Szemle, 2014/1. http://uni-nke.hu/uploads/media_items/borcsok-andras-dr_-vida-csaba-a-nemzetbiztonsagi-szolgalatok-rendszere-nemzetkozi-gyakorlat-a-nemzetbiztonsagi-rendszer-kialakitasara.original.pdf

(Direction centrale du renseignement intérieur; DCRI). A szervezet-összevonással párhuzamosan kialakították a nemzetbiztonsági struktúra új koordinációs rendszerét is: létrehozták a nemzeti biztonsági és védelmi tanácsot és annak albizottságait, köztük a honvédelmi tanácsot és a nemzeti hírszerzési tanácsot. Hetesy Zsolt megfogalmazásában „a Nemzeti Hírszerzési Tanács (tartalmi elnevezés szerint inkább Nemzetbiztonsági Tanács) többek között meghatározza a nemzetbiztonsági szolgálatok prioritásait, tervezi a humán és technikai feltételek megteremtését, valamint elemzi a nemzetbiztonsági tevékenység jogi kereteit. A szolgálatok napi koordinációjáért ugyanakkor a Nemzeti Hírszerzési Koordinátor felel, aki egyben a szolgálatok és a köztársasági elnök közötti összekötő is. A Koordinátor felel a nemzetbiztonsági célok és a végrehajtásukhoz szükséges eszközök tervezéséért. Előkészíti a Nemzeti Hírszerzési Tanács döntéseit és felügyeli végrehajtásukat. Vezeti a szolgálatok vezetőinek rendszeres üléseit, annak érdekében, hogy meghatározza a hírigényeket és egyeztet a nemzetbiztonsági közösség igényeiről. A Koordinátor vezeti a technikai fejlesztésekkel kapcsolatos tárcaközi bizottság üléseit is.”²¹

Szintén nem elhanyagolható a hírszerzési eljárásokban végbe menő súlypontok eltolódása. Míg hosszú időn át az emberi intelligencia, azaz a hírszerző (*Human Intelligence; Humint*) volt a legfontosabb, a technikai eszközök elterjedésével – különösen az Egyesült Államokban – egyre inkább a rádióelektronikai felderítés (*signals intelligence; Sigint*) vált a meghatározóvá, amely az emberi képességek iránti igény csökkenéséhez vezetett. Az *Edward Snowden* által közzétett információkból közismert, milyen vitathatatlan képességeik vannak a különböző hírszerző szervezeteknek a rádióelektronikai felderítés

²¹ Hetesy Zsolt: A titkos felderítés. Doktori (PhD-) értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, 2011, 38. o.

területén, ennek ellenére a Humint nélkülözése rendkívül káros lehet. Mint említettem, a francia szolgálatokra nem volt jellemző az emberi hírszerzés elhanyagolása, név nélkül nyilatkozó francia nyomozók azonban többször utaltak rá, hogy a 2008-as átszervezések hatására számos informátor tagadta meg a további együttműködést, illetve a bizonytalanság hatására az újak beszerzése is nehezen ment. Nem ennek a dolgotnak a feladata meghatározni az optimális arányt az egyes hírszerzési eljárások között, így csupán arra kívánom felhívni a figyelmet, hogy ezt a kérdéskört sem szabad elhanyagolni annak vizsgálatakor, hibáztak-e az elhárítók.

A szolgálatok működési sajátossága, hogy csupán a kudarcok kerülnek a nyilvánosság elé, ha száz esetből kilencvenkilencszer sikerrel elhárítják a készülő támadást, míg egy esetben képtelenek megakadályozni, az kap publicitást. Az, hogy miért döntöttek úgy, megszüntetik a Kouachi fivérek megfigyelését, nem ismert. Látni kell azonban, hogy egy szervezetnek sem korlátlanok az erőforrásai, így nem lehet mindenki mellé rendőrt, illetve informátort telepíteni. Márpedig az Iszlám Állam vélhetően növeli a szolgálatok leterheltségét a Közel-Keletre harcolni indulók nagy száma okán, illetve az onnan hazatérők őszinte vagy színlelt megbánása kapcsán. Bár a terrrorszervezetek újabban a második, harmadik generációs bevándorlók között próbálnak beszervezni öngyilkos merénylőket, hiszen nekik van helyismeretük, nem kell fedett okmányokat kiállítani részükre, valamint őket nem kell konspirált módon bejuttatni az országba, ennek ellenére a hazatérők megfigyelése ugyanúgy szükséges.

Mindezek alapján úgy ítélem meg, a rendelkezésünkre álló információk alapján nem meghatározható, hibáztak-e az elhárítók. Nem ismertek azok a szakmai indokok, amelyek alapján nem folytatták a testvérpár megfigyelését. Nem tudhatjuk, hogy a szervezeti átalakítások, a

hírszerző eljárásokban végbemenő változások mennyiben befolyásolták az eseményeket. Ha történt ilyen jellegű vizsgálat, annak eredménye valószínűleg nem kerül nyilvánosságra.

Milyen tartalma volt a szinte egy időben megkezdődő információs hadviselésnek?

Az információs hadviselés „... olyan egységes elgondolás alapján végrehajtott tevékenységek rendszere, amely valamely állam részéről egy másik állam működési rendjének befolyásolására vagy megtörésére, továbbá a saját állam hatékony működőképességének megőrzésére irányul a saját információs képességek megvédése, fejlesztése és alkalmazása, valamint a másik állam hasonló képességeinek bénítása, zavarása vagy megsemmisítése révén”²². Ennek része egyebek között egy idegen állam közvéleményének befolyásolása, propaganda–ellenpropaganda tevékenység folytatása, lélektani műveletek végzése.²³ Témám szempontjából elsősorban a propagandának–ellenpropagandának van jelentősége, hiszen rendkívüli mértékben megnövekedett a dzsihádisták propaganda, amelynek segítségével sikeres toborzást folytatnak. A dzsihádisták ideológiát alapvetően interneten terjesztik, de ugyanúgy alkalmazzák a hagyományos módszereket is: harci imámok járják Európát, és mecsetekben próbálják befolyásuk alá vonni a fiatalokat²⁴, nem csupán annak céljából, hogy a Közel-Keletre utazzanak harcolni, de ahogy említettem, öngyilkos merénylet elkövetésére is a saját országukban. A propaganda a szervezeti lét egyik legfontosabb eleme. Egy terrortámadás célja egyebek között, hogy felhívja a figyelmet a mögöt

²² Szabó András: Az információs hadviselés és a hadtudomány. Hadtudomány, 1998/4. <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/1998/ht-1998-4-5.html>

²³ Haig Zsolt: Információ – Társadalom – Biztonság. NKE Szolgáltató Kft., Budapest, 2015

²⁴ Haraszi Gyula – Swendt Pál: Magyarországon is átutaznak a dzsihádisták. MNO.hu, 2014. szeptember 13. http://mno.hu/magyar_nemzet_belfoldi_hirei/magyarorszagon-is-atutaznak-a-dzsihadistak-1247560

álló szervezet által vallott eszmékre, legyen szó például a fogyasztói társadalom kritikájáról, egy általuk elnyomásként érzékelt élethelyzet elleni küzdelemről stb. Éppen ezért a célpont kiválasztásakor elsőséget kap, hogy a lehető legnagyobb hírértékkel járjon. Ebből következően a propagandának többes rendeltetése van: a terrortámadásról szóló, lehetőleg minél nagyobb médiafelhajtással növelni a szervezet ismertségét, tekintélyét, képviselni a deklarált céljait, félelemkeltés az ellenfélként meghatározott csoportokban, új tagok, támogatók toborzása és információs hadviselés. Napjainkban az Iszlám Állam terrorszervezet paradigmaváltó módon alkalmazza propagandatevékenységre az internetet, azon belül a közösségi médiát. Képes az általa elkövetett borzalmakat olyan módon tálni, amivel eléri a fiatalokat, akik nagy számban csatlakoznak a szervezethez. Ellentétben az elődök homályos, VHS-en továbbított, modernnek nem igen mondható kommunikációs stratégiáival, az Iszlám Állam nagy felbontású, profin szerkesztett videókkal, hashtaggel ²⁵ ellátott Twitter-kampányokkal megragadta a fiatalok figyelmét, és sokkal könnyebb azonosulási pontot kínált számukra. Nem véletlen tehát, hogy az Iszlám Állam toborzói gyakran a fiatalok szempontjából könnyű azonosulási pontokat hangsúlyozzák, ezekkel a szervezetet egy fiatalos, menő csoportként jelenítik meg. Erre talán az egyik legjobb példa, amikor magukat a *Grand Theft Auto* nevű, a fiatalok körében rendkívül népszerű számítógépes játékhoz hasonlítják, mondván, ők a való életben ugyanazt csinálják, mint a nyugati fiatalok a mindennapi játékaik közben.²⁶ A gyerekekre különösen nagy súlyt

²⁵ A hashtaget először a Twitter vezette be és terjesztette el más platformokra. Egy olyan egyszerű címkerendszer takar, amelyen keresztül az eltérő forrásokat szűrni és kategorizálni lehet, ez könnyed átjárást jelent egy téma szerint a különböző bejegyzésekben. Hashtaget a # szimbólum után lehet elhelyezni.

²⁶ Paul Tassi: ISIS Uses 'GTA 5' In New Teen Recruitment Video. Forbes, 20 Sept, 2014. <http://www.forbes.com/sites/insertcoin/2014/09/20/isis-uses-gta-5-in-new-teen-recruitment-video/>

fektet a szervezet, ahogy ez *Medyan Dairieh Vice News*nak készített riportjából kiderül.²⁷

Bár a Kouachi fivérek a jemeni al-Kaidával álltak kapcsolatban, nem az Iszlám Állammal, de a propaganda–ellenpropaganda szempontjából ez irrelevánsnak tekinthető, hiszen az elvek azonosak.

Az információs hadviselés szinte egyből a támadás után megkezdődött mind a dzsihádisták, mind a megtámadottak részéről. A merénylet után a meggyilkolt újságírókkal való szolidaritás jelszavává váló *Je suis Charlie* (Charlie vagyok) a szerkesztőség előtt kivégzett muszlim rendőr, *Ahmed Merabet* nevét felhasználva a *Je suis Ahmed* jelszóval bővült: „*Én nem Charlie vagyok, én Ahmed vagyok, a halott rendőr. Charlie viccet csinált a hitemből és a kultúrámból, és én azért a jogáért haltam meg, hogy ezt megtehesse.*”²⁸ Az idézet megítélésem szerint a halott rendőr melletti szolidaritás kifejezése mellett ellenpropagandaként is felfogható, amely azt a célt szolgálja, hogy csökkentse a támadás utáni muszlimellenességet.

A propaganda részei a különböző konspirációs teóriák, amelyek számos alternatív magyarázattal szolgáltak a támadás hátteréről, nem egy esetben a legelképezhető elméletekkel. Magát a támadást azért hajtották végre, hogy felkorbácsolják a muszlimok iránti előítéleteket, destabilizálják a régiót, és eltereljék a figyelmet az ukrajnai eseményekről. A sokszor őrült teóriák terjesztése egy nagyon alapvető emberi igényt elégít ki: az embereknek a rendszer iránti bizalmatlanságát, a titkok megismerésének vágyát. Az olyan rejtélyes események, mint a Kouachi fivérek megfigyelésének egy évvel korábbi megszüntetése, *Helric Fredou*, az ügy kivizsgálásával megbízott

²⁷ Medyan Dairieh: The Islamic State (Part 2). <https://news.vice.com/video/the-islamic-state-part-2>

²⁸ Dyab Abou Jahjah Twitter-bejegyzése. 8 January 2015. <https://twitter.com/Aboujahjah/status/553169081424420864>

rendőrnnyomozó január 12-i öngyilkossága mind olyan momentumok voltak, amelyek táptalajként szolgáltak a propagandához.

Az információs hadviselés mindkét fél részéről azonnal megjelent. Az ellenpropaganda célja ez esetben nem csupán a muszlimok elleni indulatok csillapítása, a közhangulat normalizálása, de magában kell hogy foglalja a prevenciót is, amellyel gátat vet a dzsihádisták toborzásának, propagandájának. Ebbe illeszkedik, megítélésem szerint kissé megkésve, a francia kormány által január végén indított sokkoló közösségimédia-kampány, amelynek deklarált célja, hogy elriassa a fiatalokat a terrorista szervezetekhez való csatlakozástól.²⁹ Ebben az időben jelentette be Nagy-Britannia egy dandár szintű egység létrehozását nem szokványos harci tevékenység folytatására, pszichológiai hadviseléssel támogatva a közösségi médiában a harcoló egységeket, befolyásolva a harci cselekmények megítélését.³⁰ Tudjuk, hogy amerikai, kínai, orosz, izraeli hadseregek, szolgálatok évek óta működtetnek ilyen alakulatokat, ezért a francia lépés csupán elkésett cselekvésként értékelhető. Bár tagadhatatlan: jobb későn, mint soha.

Milyen értelmezési keretek léteznek a terrortámadás következményeit illetően?

Zárásként röviden megvizsgálom azokat az értelmezési kereteket, amelyek a közösségi médiában jelentek meg a terrortámadás esetleges következményeiként. Ezek közül leghangsúlyosabbnak a bevándorlással kapcsolatos vitákat nevezhetjük. *Marine Le Pen*, a Francia Nemzeti Front elnöke a támadás után egyből politikai tőkét próbált kovácsolni a bevándorlás-, multikulturalizmus-ellenes

²⁹ Sokkoló médiakampányt indított a francia kormány a dzsihádról. Híradó.hu, 2015. január 28. <http://www.hirado.hu/2015/01/28/sokkolo-mediakampanyt-inditott-a-francia-kormany-a-dzsihadrol/>

³⁰ Ewen MacAskill: British army creates team of Facebook warriors. The Guardian, 31 January, 2015. <http://www.theguardian.com/uk-news/2015/jan/31/british-army-facebook-warriors-77th-brigade>

nyilatkozatokkal, a schengeni megállapodás felfüggesztését, a nemzeti határok visszaállítását, a rendőrség és a hadsereg megerősítését, a bevándorlókra vonatkozó szigorúbb szabályok bevezetését követelve. A schengeni megállapodás felfüggesztéséről szóló diskurzusok nem új keletűek, rendre visszatérő elemek, különösen választási időszakokban. Nem elképzelhetetlen azonban, hogy egyes tagállamok időnként kihasználják a schengeni határ-ellenőrzési kódex (Európai Parlament és a Tanács 562/2006/EK 2006. március 15-i rendelet) II. fejezetében taglalt *határforgalom ellenőrzésének ideiglenes visszaállítása belső határokon* szabályait.

További következményként prognosztizálták az európai terrorelhárítás szellemiségének az amerikaihoz való közeledését. Jelenleg Európában az adatvédelmi elvek, az egyéni szabadságjogok sokkal nagyobb mértékben érvényesülnek, mint az Egyesült Államokban, de egyfajta európai „Patriot Act” bevezetését vizionálták.³¹ Megjelentek azok a vélemények, amelyek szintén amerikai mintára, egyfajta „európai FBI”-ként az Europol szervezetének erősítését jósolták. Egy intézkedési jogosultsággal, összeurópai bűnüldöző szervként funkcionáló Europol régi vágyuk a neoföderalista elveket valló politikusoknak, de véleményem szerint a közeljövőben nem várható előrelépés ebben a tekintetben, ennek megvalósításához hosszú idő szükséges.

Meglátásom szerint az eset következményeként fokozódni fog a vita a bevándorlásról, multikulturalizmusról, a szabadságjogok egymáshoz való viszonyáról. A *Fukuyama* által vizionált történelem vége nem következik be, vélhetően erősödik a civilizációk összecsapása, ahogy *Huntington* írta. Az információs hadviselés szerepe várhatóan tovább növekszik. Összességében nem tartom valószínűnek, hogy a 2001. szeptember 11-e utánihoz hasonló mértékű hatásokkal,

³¹ Ez eléggé meglepett, ugyanis egy amerikaihoz hasonló globális megfigyelő rendszer kiépítésének szükségességét mértékadó baloldali-liberális újságírók is képviselték.

következményekkel kell számolnunk, vagyis szerintem az európai tagállamok nem fogadnak el egy „Patriot Act”-szerű törvényt, az európai terrorelhárítás szellemisége nem közeledik radikálisan az amerikaihoz, nem jönnek létre az amerikaihoz hasonló jogkörökkel felruházott centralizált európai szervezetek. Még ha az unió vezetőiben van is igény ezek megvalósítására, az Európai Unió sajátosságaiból, a tagállamok közös döntéshozatali eljárásából fakadóan nem sok esély van egy ilyen jellegű centralizációra.

Irodalom

Abdulaziz, Ibrahim – Umar, Haruna: Amnesty: Nigeria massacre deadliest in history of Boko Haram. *AP*, January 9, 2015.

Börcsök András – Vida Csaba: A nemzetbiztonsági szolgálatok rendszere. Nemzetközi gyakorlat a nemzetbiztonsági rendszer kialakítására. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2014/1.

Dairieh, Medyan: The Islamic State (Part 2). <https://news.vice.com/video/the-islamic-state-part-2>

Haig Zsolt: Információ – Társadalom – Biztonság. NKE Szolgáltató Kft., Budapest, 2015

Haraszi Gyula – Swendt Pál: Magyarországon is átutaznak a dzsihádisták. *MNO.hu*, 2014. szeptember 13.

Hetesy Zsolt: A titkos felderítés. Doktori (PhD-) értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, 2011

Levs, Josh-Payne – Ed-Pearson, Michael: A timeline of the Charlie Hebdo terror attack, *CNN*, 10 January, 2015. <http://edition.cnn.com/2015/01/08/europe/charlie-hebdo-attack-timeline/>

MacAskill, Ewen: British army creates team of Facebook warriors. *The Guardian*, 31 January, 2015.

Martinez, Michael – Debucquoy-Dodley, Dominique – Sanchez, Ray: Vignettes: More about the 17 killed in French terror attacks. *CNN*, 11 January, 2015.

Moore, Jack: Charlie Hebdo Paris shooting: Al-Qaeda hit list name d cartoonist Stephane Charbonnier. *International Business Times*, 7 January, 2015.

Szabó András: Az információs hadviselés és a hadtudomány. *Hadtudomány*, 1998/4.

Szily László: Ez volt Európa 9/11-e, inentől már semmi sem lesz ugyanaz. *Cink.hu*, 2015. január 7.

Tassi, Paul: ISIS Uses 'GTA 5' In New Teen Recruitment Video. *Forbes*, 20 Sept, 2014.